

úgy, mint a borz szőre, mikor azt megijesztették, arról meg azt mondták: *borzad*, *mégborzad*. A *borzasztó* jelentésében sem érezzük ma már a testi állapot jelölését, pedig ez is a *borz* főnév származéka, hanem csak a félelem kifejezésére gondolunk. Amint tehát a *borzas* a *borz* (durvaszőrű állat neve) főnév származéka, éppen úgy a *szörnyű* is a *szőr* főnév származéka; a *szörnyű* eredeti jelentése tehát 'szőrös' lehetett. Ebből következik, hogy a *szörnyű* a *szőr*-nek kicsinyítőképzős származéka, úgy keletkezett tehát, mint a *savó*-ból lett a *sava-nyú* (NyH.⁷⁹⁵). És amint a *savanyú*-nak van *savanyodik* igei származéka, éppen úgy lett a *szörnyű*-ből (*még*)*szörnyődik*. Ez utóbinak Döbrentei-codexbeli jelentése: „én testémnek *szőri mégyszörnyődének*“ (= felborzolódnak) — még ma is világosan mutatja a *szörnyű* alapszavát.

Hogy az eredetileg 'szőrös' jelentésű *szörnyű* 'rettenetes, borzasztó' jelentésűvé lett, azt a fentebb kifejtett jelentéstani okon kívül elősegíthette az is, hogy a szőrös arc, torzomború haj kellemtelen hatással van a szemlélőre. Erre mutat az a tény, hogy a nép képzeletében, Tápén, él a *szőrös büfögő*. Képzelt vízi lény ez, amely kijön a vízből veszekedni és megkergeti az embereket (MTsz.). Megemlítem még, hogy a szőrös arcú embert *szőr-móknak* is hívják (MTsz.), továbbá azt, hogy Kálmán királyt nemcsak azért tartották csunyanak, mert sánta volt, hanem azért is, mert arca szőrös volt: „Kálmány szőrös, sánta és selyp ember vala“ — így szól a Lisznyai Kovács Pál: Magyarok Krónikája című munkájából való idézet (NySz.).

Úgy vélem, hogy *szörnyű* szavunknak a *szőr* főnévből való származtatása hang-, alak- és jelentéstani tekintetben nem kifogásolható, sőt azt hiszem, hogy a régi magyar nyelvből reánk hagyományozott adatok alapján csak így érthető. Hogy mikor keletkezett ez a szó, megmondani nem tudjuk, de azt nyugodtan állíthatjuk, hogy már az előmagyar korban megvolt, hiszen legrégibb codexünkben is előfordul, egyik származéka a Königsbergi Töredékben is olvasható, sőt 1422-ből személynévként is feljegyezték (Oklsz.). Bizonyára nem e tájban keletkezett tehát, hanem jóval előbb, nyelvünk történetének írott adatait megelőző korában.

Nyíri Antal.

Az „az a“ hibás szórendje a zsidótörvény fejelésében.

Óregapáink deák grammaticáiban még benne volt ez a conjugatiót gyakorló példa:

Nom. Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira, poma comedens, cucuricu dicens.

Gen. Hujus galli cantantis, in arbore sedentis, pira, poma comedentis, cucuricu dicentis etc.

Engem — hála Istennek! — nem az iskolában a kötelező tantervek és utasítások szerint oktattak latinra, hanem száz esztendő methodussal odahaza édes apám tanított a deák nyelvre.

Mondtam én is jókedvű rhythmusban azt a „Hic gallus cantans“-t. Magyarul pedig így:

„Ez az éneklő, fán ülő, körtét, almát megevő, kukurikút mondó kakas“. Nem pedig: „Éneklő, fán ülő, körtét, almát megevő ez a kakas“.

Mert emígy bizony nem jó az az *a(z)* és ez *a(z)* melléknévi mutató névmás szórendje. Nemcsak nem magyar, hanem sokszor értelmetlen is.

Értelemzavaró abban a törvényjavaslatban is, melyet e sorok írtakor tárgyalnak az országgló rendek. Annak a javaslatnak egyik cikkelye — az egyik politikai lap, az Esti Kurir szerint (1941. júl. 24) — így szól:

„Atyai elismerés hiányában a házasságon kívül született az a gyermek zsidó, akinek legalább egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.“

Ennek az idézetnek a hibás fogalmazás szerint ez az értelme: „Atyai elismerés hiányában az a gyermek zsidó született házasságon kívül, akinek legalább egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.“ (*Gyermek zsidó* olyan főnévi-jelzős kifejezés, mint: *gyermek katona, gyermek asszony* stb.)

Holott a javaslat bizonyára emezt akarja mondani: „Atyai elismerés hiányában zsidó az a házasságon kívül született gyermek, akinek egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született“.

Hát mért nem így mondja?

Ha pedig már elkezdtem a hiba-látást, megjegyzem azt is, hogy az „*atyai elismerés* hiányában“ helyett is jobb volna ez: „*Haszenki* nem vállalja az apaságot“. Hiszen az „*atyai elismerés*“-ben benne van a büszke apának az újszülöttet illető dicsérete: Ilyen fiatal létére milyen okos, erős, szép és magyaros orrú!

Arról a finom különbségről már, ami a *tagjaként* és *tagjául* között volna, nem is szólok.

Hiszen már az „*apaság elvállalása*“ is olyan közönséges fogalmazás, hogy nemcsak a hivatali asztal mellett értik meg, hanem az eke szarva mellett is.

De talán ez nem is baj. Mért cifrázzuk?

Megmondta egy alföldi városunk tanyai szónoka: „Magyar testvéreim! Ne hallgassatok az olyan értelmetlen jelszavakra, mint: *totalitás, mentalitás, Cordatic!*“

Mészöly Gedeon: